

René Descartes

1596 -1650

Descartes (sms-versjonen)

Ontologi

Dualisme: det finnes to substanser -

Den åndelige substans (res cogitans)

og utstrekningens substans (res extensa).

Epistemologi

Rasjonalisme: all erkjennelse er forankret i aksiomer hentet fra fornuften selv. Aksiomenes gyldighet og sansningens pålitelighet er imidlertid betinget av Guds eksistens.

Descartes' metoderegler

1. Alt det ikke er selvmotsigende å tvile på skal betviles.

2. Alle komplekse problemer må løses opp i så mange bestanddeler som er nødvendig for at delene skal fremstå med en slik klarhet og tydelighet at tvilen ikke lenger har noen plass.

3. Ved fornuftens hjelp skal delene ordnes på en slik måte at den helheten som oppstår når de settes sammen er preget av den samme klarhet og tydelighet som delene.

4. Underveis i (den analytiske-syntetiske) prosessen må man hele tiden forsikre seg om at ingenting er oversett eller utelatt.

Første meditasjon

Om de ting som kan trekkes i tvil

Det tvilen rettes mot	Argument
Sansningen (av ”små og fjerne ting”)	Sansene kan bedra oss om slikt

Det tvilen rettes mot	Argument
Sansningen (av egen kropp o.l)	Det kan være at vi drømmer

Av dette slutter Descartes at ”fysikken, astronomien, legevitenskapen og alle andre vitenskaper som bygger på betraktningen av sammensatte ting, er meget tvilsomme, ...

... mens derimot aritmetikken, geometrien og andre vitenskaper av denne art, som kun behandler de enkleste og mest alminnelige ting, uten å bry seg om disse eksisterer eller ikke i tingenes natur, inneholder noe sikkert og utvilsomt.”

Descartes konkluderer med at to pluss to vil være fire og at firkanter vil ha fire sider uansett om man er våken eller drømmer.

Men heller ikke dette er sikkert hvis det skulle finnes en allmektig gud som sørger for at jeg tar feil ”hver gang jeg legger sammen to og to, eller når jeg teller sidene i en firkant, eller når det dreier seg om noe enda enklere”.

For ikke å tilskrive ”den allgode Gud, som er all sannhets kilde” en slik bedragersk natur, bestemmer Descartes seg i stedet for å anta at en ”ond ånd, som på samme tid er allmektig og svikefull”, har gjort alt han kan for å bedra ham.

Dermed er heller ikke de formale vitenskapenes studieobjekter utenfor tvilens rekkevidde.

Det tvilen rettes mot	Argument
Tenkningen (formalvitenskapene)	En allmektig, ond ånd kan bedra oss

Fra Andre meditasjon

Ego sum, ego existo

Men selv om alt kan betviles hvis det finnes en allmektig kosmisk bedrager, er det ingen tvil om at den som bedras må eksistere for å bli bedratt.

”Endelig kommer jeg nå, etter å ha overveiet alt nøye, til å fastslå at dette utsagn: *jeg er* eller *jeg eksisterer* (*ego sum, ego existo*), nødvendigvis er sant hver gang jeg uttaler det eller begriper det i min ånd.”

”Jeg vet at jeg eksisterer; jeg spør nå hva dette jeg er, dette ”jeg” som jeg har denne viten om.”

Det svaret Descartes kommer frem til er at et tenkende [res cogitans] er noe som ”tviler, forstår, som vil, som ikke vil, som også innbiller seg og som føler.”

Men Descartes er forundret over at de legemlige ting som disse tankeaktene er rettet mot erkjennes tydeligere enn jeget som tenker.

For å studere dette nærmere fester han oppmerksomheten mot et voksstykke. Han legger merke til at alle dets egenskaper forandrer seg når voksstykket bringes nær ilden og smelter.

Egenskaper før oppvarmingen:

Det lukter av honning og blomster, det er hardt, kaldt, lett å berøre og gir fra seg en lyd når det berøres. Det har en bestemt farge, form og størrelse.

Egenskaper etter oppvarmingen.

”Duften blir borte, farven forandres, formen utviskes, det tiltar i størrelse, blir flytende, det blir varmt, lar seg ikke lenger gripe, det gir ikke lenger fra seg en lyd når man slår på det.”

På hvilket grunnlag kan vi si at det smeltede voksstykket er det samme som det harde når *sansene* forteller oss at det ikke har noen felles egenskaper?

Sansene kan ikke si oss noe om *identitet*, men ved hjelp av *fornuften* innser vi lett at det vi ser ikke er to forskjellige objekter, men ett og samme objekt i henholdsvis fast og flytende form.

Vokseksemppelet

Egenskaper før oppvarmingen:	Egenskaper etter oppvarmingen:
A, B, C ...	M, N, O...

Sansenes dom: Før \neq etter (usant)

Fornuftens dom: Før = etter (sant)

Og dette perspektivet har en viktig implikasjon: ”For når jeg slutter at voksstykket eksisterer fordi jeg ser det, så følger det enda mer åpenbart at jeg selv eksisterer fordi jeg ser voksstykket.”

”Og fordi jeg vet at ikke engang de ytre legemer egentlig blir erkjent ved sansene eller ved innbilningsevnen, men ene og alene ved forstanden – ikke ved at man berører eller ser dem, men ved at man forstår dem – så vet jeg at intet erkjennes lettere eller mer innlysende enn min ånd.”

Descartes' to substanser

Res cogitans	Res extensa
<ul style="list-style-type: none">- Gud- Engler- Sjelen/bevisstheten	<ul style="list-style-type: none">- Menneskekroppen- Dyrene- Plantene- Ting

Gud og englene er rene res cogitans og dyr, planter og ting er rene res extensa. Men mennesker er hybrider. Deres bevissthet tilhører res cogitans, mens kroppen tilhører res extensa. Alt i res extensa kan beskrives og forklares mekanistisk. Men bevisstheten kan aldri beskrives eller forklares på denne måten.

Interaksjonen mellom sjel og legeme skjer
i konglekjertelen (glandula pinealis).

[!?!]

Mennesket og språket

Descartes mener at det ikke ville være mulig å skille mellom et dyr og en dyrerobot hvis konstruktøren var flink nok. Men uansett hvor naturtro en menneskerobot var laget, ville det ikke være vanskelig å skille mellom den og et virkelig menneske.

Grunnen til at en menneskerobot alltid ville bli avslørt, er dens manglende språk og fornuft. Men en dyrerobot ville ikke nødvendigvis bli avslørt siden det ikke er noen vesensforskjell på dyr og maskiner. Maskinenes deler og dyrenes instinkter gjør dem begge til automater.

Uansett hvor ”sløve og dumme” mennesker kan være, er det ingen som ikke er i stand til å uttrykke noen av sine tanker i ord. Men selv om for eksempel papegøyer er utrustet med organer som kan frembringe ord, er de helt ute av stand til ”å vise at de tenker det de sier”.

I motsetning til maskiners deler og dyrs instinkter er fornuften ”et universelt redskap” som ikke er begrenset til bare å kunne utføre en bestemt type handling. Derfor kan ingen maskiner eller dyr ”handle i alle livets sammenhenger”, slik mennesker kan.

En klokke kan måle tiden bedre enn et menneske kan, og et dyr kan ha mange ferdigheter mennesker mangler, men uten fornuft er de likevel intet annet enn ting.

Menneskets fornuftssjel er ikke noe som bare oppholder seg i legemet, som sturmannen på en båt. Den er så nært forbundet med legemet at den også har følelser og drifter. Men siden den ikke er avhengig av legemet for sin eksistens, kan den heller ikke være utgått fra materiens kraft. Den må derfor være skapt av Gud.

Og ”når man innser hvor forskjellige menneskenes og dyrenes sjeler er, da fatter man meget bedre de grunner som bekrefter at vår sjel er av en natur som er helt uavhengig av legemet og følgelig ikke går til grunne med dette”.

”Og siden man ikke ser andre årsaker som kan ødelegge den, ledes man naturlig til å slutte at den er udødelig”.

setracseD éneR

0561 - 6951